

de när det gäller att beskriva utbildningsreformernas betydelse. Det finns en uppenbar koppling mellan det svårplanerade arkivarbetet och dess minskande betydelse i planerbarhetens tidsålder. Många historiska institutioner erbjuder knappt någon introduktion i handskriftsläsning längre. Författarna ger sig dock inte heller in på utbildningspolitiska diskussioner.

Studien är ett välkommet bidrag till diskussionen om historieämnets kärna. Vi behöver diskutera dessa frågor. Som recensent hade jag dock önskat att författarna tydligare stod upp för sina åsikter. Studien gör intrycket av en klassiskt upplagd rapport med melankoliska undertoner. Glöden finns främst mellan raderna.

Stockholms universitet

HEIKO DROSTE

Mats Andrén, Thomas Lindkvist, Ingmar Söhrman & Katharina Vajta (red.), *Cultural Borders of Europe: Narratives, Concepts and Practices in the Present and the Past* (New York: Berghahn Books 2017). 208 s.

Introduktionen till denna antologi är något av ett textuellt ofredande. Så skulle den i alla fall rubriceras om det fanns en akademisk brottsbalk. Huvudfrågan, som man enligt Mats Andrén och Ingmar Söhrman ska besvara i boken, lyder: "We need to know how and why cultural borders attain legitimacy, that is, how they are used." Antingen utgår författarna från en väldigt snäv uppfattning om vad kulturell men även politisk legitimitet är för något, eller så reducerar de frågan om kulturella gränser till användandet av desamma. Ett sådant perspektiv kan endast ge en begränsad inblick i kulturella gränzers erkännande, och faktum är att efter genomläsning av boken kommer man inte att ha lärt sig särskilt mycket om hur (il-)legitima dessa gränser är. En nyfiken läsare kommer inte heller att få veta hur den centrala forskningsfrågan i boken, *cultural borders*, definierats för att bli en gemensam utgångspunkt för de undersökningar som följer. I stället blir man erbjuden ett hopplöck av exempel på vad redaktörerna anser eventuellt skulle kunna uppfattas som kulturella gränser i juridiska, språkliga, religiösa, administrativa och etniska förklädnader. Det egentliga syftet med denna bok får man utläsa ur lösa stycken fyllda med en del allmänna påståenden; förmodligen är syftet att skissa fram samtida manifestationer och transformationer av olika paneuropeiska, nationella och partikulära identiteter i EU-ropa. För en klarare guide till denna volym hänvisas läsaren därför snarast till dess slutkonklusioner som författats av de två övriga redaktörerna, Thomas Lindkvist och Katharina Vajta.

Vad som ryms mellan bokens pärmar är trots ovanstående en stundvis intressant samling av artiklar som fritt kan läsas var för sig. Här återges de endast i urval. Med så lite utrymme för att utveckla sina resonemang som boken erbjuder lyckas de författare som valt att behandla en konkret fråga eller ett isolerat exempel bättre än de som haft bredare ansatser. Så gör exempelvis Linda Berg. Berg är föreståndare för Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet (CERGU), en av de mest aktiva tvärdisciplinära forskningsmiljöer inom sitt område i Sverige och till vilket flera av författarna i boken är knutna till. I sitt bidrag skriver hon om religiösa och territoriella identifikationer bland EU-medborgare. De mest intressanta resultaten av hennes statistiska studie, som bygger på enkätfrågor, gäller i vilken grad vissa trosuppfattningar (särskilt katolicism, islam och ateism) korrelerar med hur människor identifierar sig med och känner stolthet över att tillhöra den europeiska referensramen.

Religionsvetarna Göran Larsson och Riem Spielhaus granskar en offentlig, tv-sänd paneldebatt mellan intellektuella, bland andra Tariq Ramadan och en journalist från *Jyllands-Posten*, anordnad av debattorganisationen Intelligence² (ibland komiskt återgivet som Intelligent Square, vilket kan uppfattas som okänsligt i vissa cirklar). Debatten, som ägde rum i London 2010, hade som tema: "Europa sviker sina muslimer". Författarna analyserar panelisternas för- och motargument i denna debatt och pekar mot en uppenbar paradox: hur svårt det var för debattörerna att tillkännage ett icke-antimuslimskt europeiskt "vi" – till och med för dem som förespråkade inkludering av det muslimska arvet som en väsentlig beståndsdel av det europeiska. För att låna ett argument från Carl Schmitt som behandlas i ett annat kapitel i boken: universalistiska, till synes allmänna begrepp såsom "europeisk identitet" är typiska former av kulturell interventionism, det vill säga fungerar som vapen, och vinster, i politiska strider. Någon lämnas alltid utanför dörren.

Ämnet om överlappande identifikationer är även aktuell i Katarina Leppänenens bidrag om den finsk-estniska författarinnan Aino Kallas (1878–1956). Leppänen följer litteraturvetaren Franco Morettis påstående om vilken roll gränsöverskridande har spelat i europeiska romaner sedan 1800-talet. Medan överskridande av externa gränser ofta har presenterats som en form av äventyr, har överskridande av interna gränser, både av romanfigurer och av deras litterära upphovsmän, snarare associerats med landsförräderi. Kallas liv och verk, vars fokus tack vare hennes umgänge i litterära och diplomatiska kretsar förflyttades mellan Finland, Estland, Storbritannien, Ryssland och Sverige, blir en tacksam fallstudie av förhandling och (fel-)anpassning av identiteter i deras privata, offentliga och könsmässiga sammanhang.

Även Klas Grinells bidrag behandlar ett fascinerande dilemma: från vilket position ska kritiken av eurocentrism föras? Bidrar inte självkritiken

av mer bekymmersamma inslag i det europeiska kulturella och historiska arvet just till att den självupptagenhet som den skulle göra bot på förlängs? Under vilka förutsättningar kan européer vägra att ta emot (*un-inherit*) Europas kulturella arv? Bortsett från ihärdig *name-dropping* finner Grinell de tentativa svaren till dessa frågor i en omtolkning av gränsberättelser från ett muslimskt-europeiskt förflutet. Han förespråkar att vi ska dra fram de heterogena inslagen i historiska och kulturella identiteter i ljuset, i stället för att erbjuda överslätade, homogena självberättelser.

De individuella artiklarna av Mats Andrén och Ingmar Söhrman, liksom den av Grinell, behandlar också normkritiska perspektiv. Andrén behandlar blinda fläckar i ett antal olika definitioner av europeisk identitet som tillkommit efter 1989, signerade Jürgen Habermas, Joseph Ratzinger, Jacques Le Goff och Timothy Garton Ash. Söhrmans artikel handlar om hur språkliga kunskapsutbyten och rapportering som förs på hegemoniska språk (t.ex. engelska, ryska) formar en skev uppfattning om mindre kända delar av Europa, särskilt när det gäller Balkan, vilket leder till föreställningar om denna region som en särskilt utsatt och orientaliserad.

Men det är tonen i de tre senare kapitlen, men stundvis även de övriga, som jag finner problematisk. En del av författarna vacklar nämligen fram och tillbaka mellan analys av sitt material och egna normativa ståndpunkter, som ofta uttrycks i form av en mer eller mindre explicit förtret över hur nuvarande och forna kulturella gränser presenterats eller var de dragits. Detta är på sätt och vis oundvikligt, med tanke på det centrala forskningsobjekt som boken försöker fånga. En gräns, kulturell eller annan, är samtidigt en deskription, restriktion och preskription. Men det är önskvärt att separera dessa synvinklar eller åtminstone tydligare markera när man byter fot i sina resonemang.

Jon Wittrock lyckas mycket bra med detta i sin reflektion av till vilken grad Carl Schmitts geopolitiska begrepp *Großraum* kan hjälpa oss att förstå relationen mellan EU och dess beståndsdelar. Begreppet, som Schmitt härledde ur Monroedoktrinen från 1823, handlar om relationen mellan en dominant politisk entitet och dess svagare partners i en relativt homogen geopolitisk och kulturell region. Vad betyder suveränitet i en sådan konstellation utan ett imperium i dess mitt, där ockupation inte kommer på fråga men en politisk intervention förblir en möjlighet? Wittrock går konsekvent genom Schmitts kriterier för begreppet samt potentialen av dess tillämpning, för att slutligen förkasta dess alltför vaga deskriptiva värde i förhållande till EU:s politiska konstruktion. Icke desto mindre väcker Wittrocks kapitel tankar på hur man kan se på Bryssels senaste överväganden om politisk intervention i de framväxande icke-liberala regimerna bland de centraleuropeiska medlemsstaterna.

Avslutningsvis gör arkeologen Per Cornell det lätt för sig: utan att uppge syfte eller forskningsfrågor för sitt bidrag är det fritt fram att presentera en ganska intressant, om något anekdotisk, akademisk dubbelbiografi vars heuristiska konsekvenser är oklara. I artikeln sammanställs nämligen liv och *oeuvres* av två arkeologer, preussaren Gustaf Kossinna och österrikaren Oswald Menghin, vars kulturessentialistiska studier författades som stöd för Tredje rikets expansionism. I båda fallen ledde detta till att forskarna flydde till Sydamerika efter kriget. Men vad är det för lärdom som förmedlas här? Att dålig vetenskap är ett resultat av ondskefull ideologi? Eller att trångsynta och enkelspåriga forskare löper stor risk att hamna på fel sida av politiken och historien? Är det fråga om korrelation eller kausalitet? Som en alternativ analys av historiska villkor för kunskapscirkulation och politisk gränsdragning på detta område vill jag i stället rekommendera Ian Woods *The Modern Origins of the Early Middle Ages* från 2013.

Sammantaget kartlägger *Cultural Borders of Europe* ett viktigt område, men trots att den består av en del tänkvärda bidrag förblir den alltför oskarp som karta, alltför ofullständig som en atlas.

Göteborgs universitet

WOJTEK JEZERSKI

Mats Burström, *Barlast: Massor med historia* (Lund: Nordic Academic Press 2017). 120 s.

Barlast är en liten bok i fickformat med massor av historia. Arkeologiprofessorn Mats Burström lyckas fånga läsaren med små medel. Barlast är tyngden som läggs i fartygsskrovet för att fartyget ska kunna vara stabilt. Oftast bestod den av fast materiel som sten, men det kunde lika gärna handla om järn, tegel eller något annat som gick att sälja. Det gör också att föremålen kunde förflyttas från en kontinent till en annan, från en hamn till en annan. På ny plats kunde den bli gator, husväggar eller murar. På så sätt kunde ett till synes trivalt vardagsföremål få ett nytt liv och en ny historia. I boken vävs ett slags global mikrohistoria med föremålen i fokus. Burströms bok spänner över förhistorisk och historisk tid och samtidsarkeologi. Det sistnämnda är ett forskningsfält som han själv hjälpt till att etablera.

Burströms eget intresse väcktes i Australien. Ett fynd av en paleolitisk handkil från äldre stenålder hade transporterats dit som barlast från Europa. Det blev en anomali, ett föremål som inte passade in i kontexten. Föga förvånande har knappt någon forskare intresserat sig för fenomenet. Det är föremålets förflyttning som gör boken metodiskt intressant. Burström